

Keresztény martírok

A kommunizmus idején mártírhalált szenvedett kalocsa-bácsi főegyházmegyei katolikus papok
Hetényi Varga Károly
Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában
című könyve alapján

Szent István király 10 egyházmegyét alapított, köztük a kalocsa-bácsi egyházmegyét. E célból 1000 körül püspökséget létesített a Duna bal partján fekvő Kalocsán, amelynek élére Asztrik pécsváradi bencés apátot állította. A kalocsai egyház a 11. században érseki székhellyé vált. Az érsekség az 1920. június 4-én kötött trianoni békeszerződéssel elveszítette területének déli, nagyobbik részét, a Délvidéket, amelyet a szerb királysághoz csatoltak. A Délvidék 1941-től 1944 őszéig, a szovjet hadsereg bevonulásáig ismét Magyarországhoz tartozott.

A náci időkben hét kalocsai egyházmegyés papot üldözött a hatalom. Az igazi üldözés akkor kezdődött, amikor

1944 őszén bevonultak Bácskába az orosz csapatok, s nyomukban a bosszút lihegő szerb partizánok: „Állomáshelyén agyonverték, halálra kínoztak legalább tizenöt kalocsa-bácsi egyházmegyés papot, s további nyolcat internáló táborban végeztek ki, vagy éhezettek halálra. Négy német anyanyelvű lelkész oroszországi munkatáborba hurcoltak. Közülük egy, *Scherer Lőrinc* cservenkai helyettes plébános 1947-ben egy Moszkva környéki lágerben pusztult el. A kalocsa-bácsi főegyházmegye magyar fennhatóság alatt maradt részén 1945-ben kezdődnek meg a nagyobb méretű letartóztatások. Lelkészeinket, akik az orosz csapatok közeledésével sem menekültek el állomáshelyükről, és híveiket is maradásra bíztatták, a kommunista belügyi szervek olyan »háborús bűnökért« vonják felelősségre, amelyeket papjaink sohasem követtek el, vagy ha igen, akkor azok semmilyen körülmények között sem minősülhettek háborús bűntettnek. Ezt követően legalább két hosszú évtizedig tart az egyházi személyek, papok, szerzetesek állandó zaklatása, letartóztatása, internálása, bebörtönzése.” (p. 15–16)

A következőkben azon kalocsa-bácsi egyházmegyés papok életútját és mártírhalálát ismertetjük röviden a könyv alapján, akiket lelkipásztori voltak miatt a kommunisták nemcsak börtönbe zártak, hanem kivégeztek, vagy akik az üldözés során életüket veszítették.

Berger Antal plébános, Tavankút

sz.: Kunbaja (Bács-Bodrog m.), 1884. január 13.

megh.: 1944. november

Berger Antal egyszerű, tiszta papi lélek volt. 1917-től működött plébánosként Tavankúton. 1944 őszén, a szovjet hadsereg közeledtével hívei arra kérték, hogy meneküljön, de ő nem akart elmenni. Egy novemberi estén a partizánok elvitték lakásáról és kivégezték. Ennek oka egy *Lebovity János* nevű horvát pap volt, aki a háború idején titokban a szerb partizánokkal szövetkezett, és akinek megtetszett a tavankúti plébánia. Berger halála után Lebovity lett a lelkipásztor Tavankúton. Áruló tettét később állítólag nagyon megbánta, sőt ő maga is börtönbe került.

Böszörményi Mihály görögkatolikus lelkész, Sajkásgyörgye

sz.: Kucora (Bács-Bodrog m.), 1891. november 20.

megh.: 1944

„1914-ben szentelték pappá Zágrábban. 1937-től vezette a rutén nyelvű sajkásgyörgyei görögkatolikus

[A kalocsai Nagyszeminárium](#)

egyházközséget... Miután 1944 őszén az előrenyomuló szovjet hadsereg a visszafoglalt Délvidékről kiszorította a magyar honvédséget, ütött a bosszú órája. A partizánok Böszörményi atyát elfogták, elevenen megpatkolták, és megpatkolt lábával Sajkásgyörgyéről gyalog hajtották be Újvidékre. Mártírhalálának pontos dátuma ismeretlen.” (p. 32)

Dobler Antal plébános, Gádor

sz.: Vaskút (Bács-Bodrog m.), 1891. június 1.

megh.: Gádor (Bács-Bodrog m.), 1946. január 9.

Dobler Antal Kalocsán végezte a teológiát és ott szentelték pappá 1915-ben. 1916-tól a Délvidéken teljesített szolgálatot. 1937-ben került a németek lakta Gádorra.

„Amikor 1944 végén a Délvidék ismét szerb uralom alá kerül, a partizánok Gádor községet megsemmisítő táborra alakítják, s ide hurcolják a délvidéki német lakosság tízezreit meghalni... Dobler plébános – Johler Mátyás káplánjával egyetemben – nem költözik el a faluból, ehelyett önként vállalja híveivel és az odahurcolt szerencsétlenek tízezeivel a szomorú sorsközösséget: az éheztetést, a kegyetlen, embertelen bánásmódot...

Megpróbáltatásait nem sokáig tudja viselni, belepusztul az átélt szenvedésekbe.” (p. 38)

Dupp Bálint plébános, Csurog

sz.: Dunabökeny (Bács-Bodrog m.), 1883. február 11.

megh.: Csurog (Bács-Bodrog m.), 1944.

A több mint tízezer lelkes Csurogon 3300 római katolikus magyar élt, a többi ortodox szerb volt. Dupp Bálintot először a bevonuló magyar hatóság tartóztatta le és ítélte hat hónapi börtönre, mert kritizálni mert a magyar hadsereg viselkedését. 1944 októberében pedig a szerb partizánok kezdték el lemészárolni és megsemmisítő táborba terelni a csurogi magyarokat. A plébánost is ők ölték meg: föbelőtték a templom falánál. A csurogi magyarokból néhány száz maradt életben, mint földönfutó hazátlanok.

Haug Antal plébános, Csonoplya

sz.: Szenttamás (Bács-Bodrog m.), 1890. május 12.

megh.: Mitrovica Szremszka (Száva-szentdemeter, Szerém m.), 1945. július 15.

1913-ban szentelték pappá Kalocsán. 1930-tól adminisztrátora a csonoplyai plébániának. A községben magyaroknak, németeknek, horvátoknak hirdette Isten igéjét. Az 1944-ben bevonuló szerb partizánok tartóztatták le: „Haug Antal plébános urat 1945 tavaszán tartóztatják le, és a Száva melletti mitrovicai börtönbe hurcolják. Mitrovica a legkegyetlenebb megsemmisítő táborok egyike volt. A szerb partizánok a legkíméletlenebb eszközökkel kínozták itt halálra foglyaikat. Embertelen bánásmódjuk következményeként egy-egy hét leforgása alatt ezrekkel csökkent a tábor létszáma. Haug atya sem részesült külön bánásmódban. Beszállítása után napokig ütik, verik, éheztetik. Egyesek szerint agyonverték, más források szerint minden ételmezt megvontak tőle, s nyolc napig tartó éheztetés után meghalt.” (p. 70)

Müller Péter plébános, Szentfülöp

sz.: Szakadát (Tolna m.), 1884. szeptember 26.

megh.: Szentfülöp (Bács-Bodrog m.) 1951. október 18.

1908-ban szentelték pappá Kalocsán, 1923-ban helyezték Szentfülőpre.

„A Hódáságtól északra fekvő falunak egyedülálló híre volt a katolikus világban: példás hitéletüket mi sem bizonyította ékebben mint az a tény, hogy a faluból negyvenen választották a papi, szerzetesi hivatást, és kereken száz lány lépett be valamelyik szerzetesrendbe. 1944 októberében a négy és félezer lakost számláló községből csak kevesen távoztak az oroszok elől visszavonuló magyar és német csapatokkal. Büntetlenek és ártatlannak hitték magukat. Tévedtek.

A partizánok nem méltányolták a szentfülöpiek szülőföldjükhöz való hűségét. Annak örültek volna, ha minden szentfülöp elmenekül, hátrahagyva ingó és ingatlan vagyonát a szerbeknek. Miután ez nem így

történt, a partizánok bemutatkoztak: 1944. november 21-én a faluból összeszedtek kettőszáznegyvenhárom 16 és 60 év közötti férfit, és a közeli erdőben legyilkolták őket.

1944 karácsonyán 182 férfit és 53 nőt hurcoltak kényszermunkára Oroszországba. 1945. március 31-én, nagyszombaton a falu népét összeteterelték, és a gádori koncentrációs táborba hajtották.

Müller Péter plébános csekély számú hívével maradt hátra a faluban. Minden igyekezetével azon volt, hogy elhurcolt hívein segítsen, de jobbára csak halálhírek jutottak el hozzá. Minden drámai eseményt, ami a faluban történt, gondosan följegyzett. A meggyilkoltak, elhurcoltak, táborban elpusztultak nevét is.

1945. szeptemberében megjelentek az első szerb telepések, és elfoglalták az üresen maradt házakat. A plébánosnak tudtára adták, jobb lenne, ha leköltözne, mert nekik nem lesz szükségük pópára. Müller atya mégis maradt, és továbbra is minden nap misézett a gyérszámú nyájnak.

1948. július 3-án reggel 8 órakor négy partizán jelent meg a plébánián, és 3 óra hosszat házkutatást tartott. A följegyzéseket megtalálták, Müller atyát letartóztatták.” (p. 108)

Müller Pétert 3 év kényszermunkára ítélték. Szerbiába vitték, Sabelbe, a Pozsarevác melletti koncentrációs táborba, ahol több tízezren raboskodtak. A foglyokat partizánok felügyelete alatt szénbányákban, téglagyárban és útépitésnél dolgoztatták. A termet, ahol faágyakon aludtak, nem fűtötték. Naponta egy kis kenyeret és híg levest kaptak enni. Minden második hónapban írhattak haza egy lapot, de csak 12 szóval. Müller atyának 1949 nyarán munka közben egy kőszilánk pattant a bal szemébe. A szilánkot eltávolította, de nagy fájdalmai voltak. Mégis dolgoznia kellett tovább. Másnap összeesett munka közben. Kórházba vitték, ahol kitisztították a sebét, de már késő volt: bal szemére teljesen megvakult. 1950. március 1-jén hazaengedték, de a községet nem volt szabad elhagynia. Ekkor már súlyos vesebeteg volt, rendkívüli fájdalmai voltak. Ennek ellenére halála előtti három hétig minden nap elment a templomba misézni, elhurcolt híveiért imádkozni.

Novotny József káplán, Palona

sz.: Vares (Bosznia), 1908. április 30.

megh.: 1944. november

Novotny atyát 1944 novemberében a szerb partizánok halálra kínozták a bácsi községháza pincéjében. Holttestére később hívei találtak rá a közeli erdőben.

Petrányi Ferenc apátplébános, Óbecse

sz.: Baja, 1879. október 24.

megh.: Óbecse (Bács-Bodrog m.), 1944. október 14.

Tehetséges, kitűnő lelkipásztor volt. A bécsi Pazmaneumban tanult teológiát. 1918-tól vezette az óbecsei plébániát. A szerb partizánok 1944. október 9-én, az elsők között tartóztatták le. A Centrál kávéházba vitték, ahol megkínozták:

„Petrányi Ferenc apátplébánost október 9-én vitték el a plébániáról, mégpedig fiatal partizánlányok, akik a Centrál felé menet is már ütlegelték a hatvanöt éves, reverendás embert. Odabent szerbellenes vallomást akartak kicsikarni belőle, de őbenne a gyűlöletnek szikrája sem volt. Arcát, és teste minden részét verték, állkapcsát összezúzták. Leginkább egy Zombor környéki, Zorka nevű partizán nő kegyetlenkedett vele. Lemeztelenítve deszkára kötözték, és hasára, mellére, nemi szervére az asztalról ugrálva, szöges bakancsos lábbal valósággal kitaposták belső szerveit. Amikor belehalt sérüléseibe, október 14-én kidobták az emeleti ablakból a keramitos udvarra, hogy öngyilkosságnak nevezhessék a halál okát... Mondják, az egyik partizán nőt holtáig kínoztta tettük emléke, idegbeteg lett, s lázálmaiban végig a papot emlegette. Akik hisznek az isteni erkölcsi igazságszolgáltatásban, azok úgy tudják, hogy a másik négy partizánlány, de különösen az a Zorka nevű, mind igen szerencsétlenül végezte. (Cseres Tibor: *Vérboszzú Bácskában*)” (p. 120)

Plank Ferenc plébános, Ószivác

sz.: Tolna, 1885. június 24.

megh.: Zombor(?), 1945. február(?)

A teológiát Budapesten végezte. 1910-ben szentelték pappá Kalocsán. 1933-ban került Ószivácra. 1944-ben a bevonuló szerb partizánok elől elmenekült, de nem ment messzire, mert hívei közelében akart maradni. Halálával kapcsolatban három verzió van, de mindhárom szerint a szerb partizánok ölték meg.

Scherer Lőrinc helyettes plébános, Cservenka

sz.: Kula (Bács-Bodrog m.), 1912. december 26.

megh.: Moszkva, 1947.

Szarajevóban és Zágrábban tanult teológiát. 1941-től vezette a cservenkai plébániát. Az egyházmegye legtehetségesebb papjának tartották. „A partizánok 1944 decemberében letartóztatták, és átadták a megszálló szovjet hatóságoknak. Scherer Lőrincet több ezer bácskai-bánáti némettel együtt a Szovjetunióba hurcolták, kényszermunkatáborba. Scherer atya egy Moszkva környéki lágerbe került, és itt éhenhalt. Sírja ismeretlen.” (p. 128)

Schmidt József hittanár, Dubrovnik

sz.: Monostorszeg (Bács-Bodrog m.), 1913. február 22.

megh.: Dubrovnik, 1946

Bácskai sváb fiú volt. Teológiát Zágrábban hallgatott. 1936-ban szentelték pappá Szabadkán. Halála előtt Dubrovnikban volt hittanár és ifjúsági lelkipásztor. A komunisták ölték meg 1946-ban.

Schön Jakob teológiai hallgató

megh.: Palánka (Bács-Bodrog m.), 1944. október 26.

A szerb partizánok 1944 októberében gyilkos hadjáratot indítottak a palánkai férfiak ellen, ő is köztük volt. A férfiakat a rádió bömbölő hangszórói mellett megkínózták, végül kivégezték.

Szabó Dénes plébános, Tótfalu

sz.: Horgos (Bács-Bodrog m.), 1893. március 22.

megh.: Magyarkanizsa (Bács-Bodrog m.), 1944. október

Kalocsán szentelték pappá 1916-ban. 1929-ben helyezték Tótfalura plébánosnak. Nem menekült el a közelgő szovjet csapatok elől.

„Egy tótfalusi szerb család följelentette azzal a hamis váddal, hogy a rövid magyar uralom négy évében a leventéket misehallgatásra kötelezte. Ebből csak annyi volt igaz, hogy a templomba vezényelt leventékre felügyelt, hogy beszélgetésükkel ne zavarják az istentiszteletet.

Szabó Dénest a szerb partizánok november 5-én vagy 6-án elfogták, Magyarkanizsára vitték, és ott borzalmasan megkínózták. Combjából keresztet hasítottak, és a sebet ecettel meg sóval kenték. Hasát felvágták, nemi szervét megcsonkították. Egy szemtanú – *Cseszkó Károly* nevű magyarkanizsai földműves, aki vele együtt volt bezárva, de később kiszabadult – így nyilatkozott: *Szabó plébános úr annyit szenvedett, mint Krisztus Urunk a kereszten.*

A már alig élő papot végül egy kocsi végéhez kötözték, és így vonszolták kilométer hosszan, míg ki nem szenvedett. Ezután még holttestét is feldarabolták... Hóhérai közül egy *Ugranov Dusan* nevű később megöregült, egy OZNA-tiszt pedig öngyilkos lett.” (p. 135)

Takács Ferenc Dr. plébános, Péterréve

sz.: Akasztó (Pest-Pilis-Solt-Kiskun m.), 1894. jún. 29.

megh.: Péterréve, 1944. november 19.

Kalocsán végezte teológiai tanulmányait és ott szentelték pappá 1918-ban. 1934-ben, miután I. Sándor szerb királyt megölték Marseilles-ben, Takács Ferencet több ezer magyar honfitársával kiutasították Jugoszláviából. Később visszatérhetett. 1936-ban helyezték Péterréve. Szerkesztője és kiadója volt a *Hírnök* című hitbuzgalmi lapnak. Amikor 1941-ben a Délvidék visszatért Magyarországhoz, országgyűlési képviselő lett. A szovjet csapatok bevonulásakor Óbecsén tartózkodott. Ott tartóztatták le és kínózták két hétig, majd

egy kocsin után kötve átvonszolták Péterrévére, ahol vasárnap délelőtt, mise után hívei szeme láttára agyonlőtték a templommal szemben álló akácánál. A temető egy félreeső helyén temették el, koporsó nélkül. A magyar sírásót arra kényszerítették, hogy földelés közben állandóan tapossa a tetemet, gyalázásból.

Unterreiner Károly pappai káplán, hittanár, Palánka

sz.: Szentfűlöp (Bács-Bodrog m.), 1897. március 25.

megh.: Palánka (Bács-Bodrog m.), 1944. október 27.

Kalocsán szentelték pappá 1921-ben. Több helyen működött hittanárként. A fiatalok nagyon szerették, finom, jólelkű tanárnak tartották. 1941-ben, amikor Délvidék visszatért az anyaországba, előjárói Palánkára helyezték. 1944 október végén, mikor a templomba ment, letartóztatták a partizánok. A bíróság épületébe vitték mintegy száz német férfivel együtt.

„A partizánok itt kegyetlen módon bántalmazták őket. Hogy a megkínzottak üvöltését ne lehessen hallani, három rádiókészülék hangszóróját a legmagasabb hangerővel bömböltették. Így a harsány zene hangjai mellett végezték szörnyű kínzásukat. Október 27-én aztán az akácban agyonlőtték mindannyiukat. A meggyilkoltak között volt a katolikus pap és hittanár, Unterreiner Károly is. (*Leopold Rohrbacher: Ein Volk ausgelöscht.*)” (p. 155)

Varga Lajos plébános, Mohol

sz.: Szeged, 1891. április 16.

megh.: Mohol (Bács-Bodrog m.), 1944. október

1914-ben szentelték pappá Kalocsán. 1929-ben helyezték Magyarokiszáról Moholra plébánosnak.

Magyarokkal, szerbekkel egyaránt jóban volt, haragosai nem voltak. Annyit tudtak neki felróni, hogy 1941-ben a Délvidékre bevonuló magyar katonákat virágcsokorral köszöntötte.

„Az oroszok bevonuláskor a moholi szerbek több száz magyarral együtt elfogták és bebörtönözték Varga Lajos plébánost, és három napig szörnyen megkínózták a többi fogollyal együtt. Kezéről, lábáról letépdesték a körmöket, kéz- és lábizmait mind összezúzták, össze-vissza verték.” (p. 156)

Az egyik változat szerint a kínzás után Varga Lajost körülbelül hatszáz magyarral a Tiszába lötték, másik változat szerint a szerbek megtaposták, majd felvágták a hasát, azután talicskán kitolták a homokbányába, előző éjszaka kivégzett magyar honfitársai után.

Virág István plébános, Horgos

sz.: Szabadka, 1861. március 28.

megh.: Horgos (Csongrád), 1944. november 20.

Virág István először jogot hallgatott Budapesten, majd átiratkozott a kalocsai teológiára.

Először Doroszlón káplánkodott, majd Zentán volt hitoktató, utána pedig Kalocsán magyartanár. A bátor, szókimondó kalocsai Néplapot is ő szerkesztette. Virág István 1904-ben került Újvidékre. Itt sokat dolgozott a magyarság összetartásáért, valamint a magyarok és szerbek közötti konfliktusok elsimításáért. 1908-ban került Horgosra, ahol vezetője lett az ottani magyarságnak. A megszállás alatt kétszer került fogságba magyar érzelmei miatt. Felettesei 1934-ben tiszteletbeli egyházmegyei tanácsossá nevezték.

A községet megszálló szerb partizánok a 84 éves plébánosnak sem irgalmaztak: „Virág István plébánost a mai napon a Birkacsárda nevű vendéglőnél végezték ki, hatvan hívével együtt. Előbb megásatták velük a saját sírjukat. Ma is beszélnek, hogy Virág István kivégzésénél látomás történt: A plébános mögött felfénylött a kereszt, és a plébános alakja eltűnt a kereszt fényében. A kivégzőket rövidesen utolérte balsorsuk. A kivégzés vezetője pár héttel később felakasztotta magát a kivégzés helye mellett levő erdőben, de a többi hóhér is különféle balesetekben vesztette életét. (*Dongó Ferenc*)” (p. 160)

Weinert Péter esperes, Palánka

sz.: Csonoplya (Bács-Bodrog m.), 1874. március 19.

megh.: Újvidék, 1945. június 29.

„A kalocsai érsek 1919-ben, a trianoni béke előtti utolsó évben helyezte Wekerlefalváról Palánkára plébánosnak. Itt élte meg hazájának megcsonkítását, majd húsz év után a Délvidék visszatérését az anyaországba, s 1944 őszén az újraösszeomlást: a szerb partizánok bevonulását, a tömegmészárlásokat, a megsemmisítő táborok felállítását, s német anyanyelvű híveinek teljes kiirtását. Krisztus evangéliumához, a rábízott nyájhoz hű maradt mind a hitleri idők alatt, mind Tito rémuralmának kezdetén – ezért nem számíthatott kegyelemre. Hiába volt nagybeteg, a partizánokat ez nem érdekelte. 1945

tavaszán Palánkáról Újvidékre, az egyik legkegyetlenebb lágerbe hurcolták.” (p. 166–167)

Weinert Péter az elsők között volt, akit a táborban elpusztítottak.

„A délvidéki német népcsoport sorsa azonban a vesztes háború végén mindenképp megpecsételődött. Titóék ugyanis nem a nácikon akartak bosszút állni, hanem *minden bácskai-bánáti németet ki akartak irtani, meg akartak semmisíteni. Elsők között az értelmiséget, azok közül is a néphez leghűbb papokat. Sátáni tervük – sajnos – csaknem maradéktalanul sikerült.*” (p. 167)

Werner Mihály apátplébános, Martonos

sz.: Bácsszentiván (Bács-Bodrog m.), 1883. május 20.

megh.: Csurog (Bács-Bodrog m.), 1944. november 21.

Werner Mihály 1924-ben került a martonosi plébániára. 1944 októberében a Vörös Hadsereg elfoglalta Martonost. Pár nap múlva a szerbek feldúlták és kirabolták a plébániát. Werner Mihályt és még 23 összefogdosott embert a község házára vitték. A pincében hetekig kínozták. November 21-én éjjel elvitték a foglyokat, a Csurognál kiásott lövészárkoknál lemészárolták őket. Voltak olyanok is, akik nem haltak meg azonnal, ezeket élve temették el.

Készült: 2004.06.12.